

ратном периоду — Први светски рат.

Трећа књига је нешто мањег обима. Појавила се 1976. и обухватила време од октобарске револуције до краја другог светског рата — од 1917 до 1945. Аутор је Мартин Каспер. Овде је обрађен још један део пута којим је у свом страдању прошао овај мали народ за време фашизма. Али, на другој страни, и кратко постојање Вајмарске републике, а нарочито однос немачке комунистичке партије према Лужичким Србима у време кад се формирало њихово чврсто национално језгро, сарадња са немачком радничком класом.

Последњу, четврту књигу написали су Клаус Шилер и Манфред Тиман. Она је изашла 1979. и у њој је изложено садашње стање Лужичких Срба, од ослобођења од фашизма до стварања развијеног социјалистичког друштва

у НДР, доба у коме су Лужички Срби први пут у својој историји постали равноправни са Немцима, с истим правима и с истим обавезама у својој правој отаџбини НДР. Књига садржи одељке о демократском преврату и Закону о заштити права лужичког становништва, свестраном развоју и приближавању обеју нација.

Све књиге снабдевене су одговарајућом научном документацијом, богато су илустроване, снабдевене мапама и, што је веома важно, имају регистар лица, географских имена, имена организација и институција, што све сведочи о сигурном научном прилазу и омогућује лакше сналажење у заиста богатом материјалу.

Било би вредно дати и стручан приказ овог обимног дела које би можда могло у извесном смислу послужити као користан путоказ у сличним подухватима.

Нада Ђорђевић

ДР ЗДРАВКО ИВАНОВИЋ, ГРАДОВИ — КОМУНАЛНИ ЦЕНТРИ ЦРНЕ ГОРЕ, ПОСЕБНА ИЗДАЊА, КЊ. 32, ГЕОГРАФСКИ ИНСТИТУТ „ЈОВАН ЦВИЈИЋ“ САНУ, БЕОГРАД 1979

У оквиру своје солидне издавачке делатности Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ у Београду објавио је студију „Градови — комунални центри Црне Горе“ чији је писац др Здравко Ивановић, доцент Економског факултета Универзитета „Вељко Влаховић“ у Титограду. Представљајући 32. књигу у афирмисаној едицији Посебна издања, ово научно дело је настало као плод ауторовог вишегодишњег (1974—1979) детаљнијег истраживачког рада из урбано-географске проблематике комуналних средина поменути републике. Изложена на 136 страна, материја ове студије је раздвојена на три обимом неједнака одељака. Они су илустровани са 17 тематски различитих табеларних прегледа. Уз то, у засебном прилогу дато је 20 фотоса, који су не само од изразитих графичких вредности већ и од приличног броја документа-

ционих обележја, што су нарочито дошли до изражаја након кататорфалног земљотреса од 15. априла 1979. године.

Познато је да су за градове у Црној Гори постојала поглавито једносмерна или „специфично оријентисана испитивања без неког комплекснијег захвата“. Она су узроковала, и поред важне архивске грађе и извесних монографских, формирање оскудне литературе о градским насељима овог дела наше земље. Полазећи од тога а и од указаних потреба њиховог детаљнијег познавања, др З. Ивановић је приступио и са запаженим успехом окончао израду обимнијег рада под наведеним насловом.

У његовом првом и истовремено најобимнијем одељку, азбучним редоследом је приказано 20 комуналних центара, с тим што је посебна пажња посвећена Бару, Никшићу и Титограду. И код њих,

као и код средишта осталих 17 црногорских општина, најпре је третиран географски положај и његова саобраћајна дистанцираност од околних градова. Истакнуто је да се у низијска насеља (до 70m над. вис.) уз Титоград и Даниловград убрајају још и центри приморских општина. И док субпланинску групу чине центри комуна од 598m н. в. (Бијело Поље) до 930m (Плав), дотле се једино Жабљак сврстава у планинске градове, пошто лежи на око 1450m н. в. Повезано с тим, за сваки центар понаособ разматране су основне физичко-географске компоненте и при том је дат осврт на специфичности у погледу конфигурације терена, климе и вегетације у заједништву са животињским светом.

Даљи текст о сваком градском насељу подробије говори о његовом урбаном формирању. Изразити историјски услови, што се огледају у минулу присутност бројних завојевача Црне Горе — и из њих проистекли друштвено-економски односи, особито из 17, 18, 19. и почетка 20. века а понајвише су допринели специфичностима развоја црногорских градова. Сем тога, и од културно-просветних и других фактора, поглавито некадашње вароши и варошице су се развиле у диференцијалне морфолошко-физиономске типове послератно доскорашњих градских насеља, и то: оријентално-средњоевропски и медитеранско-средњоевропски. Међутим, као што и наглашава аутор, поратна индустријализација а нарочито она у последње две деценије „главни је подстицај“ интензивније урбанизације СР Црне Горе.

Бројне позитивне промене у процесу развоја друштвено-економских односа и све запаженија миграциона кретања превасходно сеоске радне снаге према градским насељима узроковала су како популациони пораст постојећих градова и њихово територијално ширење тако и израстање нових

градских насеља и њихово међусобно разликовање, што је и представљало посебну тешкоћу у истраживању услед инсуфицијенције потребних статистичких података. Надовезујући се на ову тематику аутор истиче да су видљиве урбане реконструкције, савсим нова мрежа саобраћајница, као и друге измене у структури и начину коришћења приградских површина, имале за последицу све веће уклањање спорадично још постојећих трагова прохујалих прошлости.

Познат по научним разматрањима урбано-географских проблема, особито најновијих процеса урбанизације, др З. Ивановић је са пуно знања образложио последња урбана обележја у унутрашњем и спољашњем изгледу комуналних средишта Црне Горе. При том нису запостављене ни измене унутрашње структуре и начина живота градског становништва.

Други одељак књиге односи се на разарања и друге последице катастрофалног земљотреса од 15. априла 1979. године. Пострадало подручје свеобухватно је захваћено и при том су изнети и бројчани подаци о материјалној штети, са посебним осветљењем урбане инфраструктуре и саобраћајне мреже. У закључку овог дела књиге обрађена је и проблематика санације и предузетих мера за нову градњу стамбених простора и туристичких објеката у опсегу сада постојеће туристичке физиономије пространстава у приморју.

Разматрајући комплексно урбану географију црногорских градова, ова студија З. Ивановића биће од посебног значаја не само за географе, урбанисте и туризмологе већ и за све који се интересују за ову изузетно сложenu и особито важну тематику нашег социјалистичког друштва. Осим тога, овом значајки написаном књигом ће се употунити празнина у научној литератури из географије и сродних наука.

Иван Б. Поповић